

Ioane

18 4. 24
5 11.

Topoviciu

CARTILE SATEANULUI ROMANU.

SCRIERE LUNARIA

pentru

TREBUIŢIELE POPORULUI ROMANU.

Va ești în fieșce-care luna cate
un'a carte.
Prețiuu pe unu anu e 1 fl. 50 cr.
v. a.

Cursulu II.

1877

Cartea IV. și IV.

Scrisorile și banii de prenume-
rațiune se se tramita:
La Redacțiune în Gherl'a (Sz.-
Ujvár).

BATALIA.

Nu e gluma! — Muscanii nu ni-au lasatu a ne întreba și mai departe ca: ce va fi „Batalia séu Pacea?” ci sau grabitu a ne deslusi, trecându cu armatele s'ale pre pamentu turcescu, cá se mediulocésca cu arm'a ce'a ce n'a potutu mediuloci cu vorb'a adeca imbunatatirea sórtei creștiniloru de sub domnirea turcésca.

Imperatul Rusiei au adusu acést'a hotarire a s'a la cunoscenti'a poporului seu cu urmatóriele cuvinte:

„Este cunoscutu credintiosiloru nostrii supusi viulu interesu cu care amu privitu totu-de-aun'a sórtea creștiniloru asupriti dein Turci'a. Dorenti'a nóstra de a imbunatatí sórtea loru e dorenti'a întregi natiuni, care este gata acumu a face noue jertfe pentru imbunatatirea sórtei creștiniloru dein peninsula balcanica. Viéti'a si averea supusiloru nostrii credintiosi ni-au fostu totu-de-aun'a scumpe. Intregu tempulu domnrei nóstre dovedesce necurmat'a nóstra ingrigire de-a pastrá Rusiei benefacerile pacy. Înainte de tote ni-amu propusu ca prin negocíari si întielegeri pacínice cu marele poteri europene, socie si pretine ale nóstre, se isbutímu a imbunatatí sórtea creștiniloru dein Resaritu. În tempu de doi ani, amu staruitu neincetatu pentru a induplecá pre Porta (Turcu) se faca schimbari, cari se ocrotésca pre creștinii dein Bosni'a, Herzegovin'a si Bulgari'a de asupririle ce au a suferi. Facerea acestoru schimbari urmá dein îndetoririle pre cari Port'a le-a primitu serbatoresce în faci'a tuturoru poteriloru europene. Staruintiele nóstre, desí au fostu spriginite de tote poterile europene, totusiu au remasu zedarnice. Port'a a remasu neclintita si nu a voítu a dá neci o chizesiuire pentru asicurarea creștiniloru neci n'a primitu otaririle conferinției dein Constanti-

nopole, care a fostu indreptata numai de dorenti'a de-a intrebuintiá tote mediulocele de impaciure. Amu propusu poteriloru facerea unui protocolu, care se cuprinda hotaririle mai de frunte ale conferintiei dein Constantinopole, pofindu Port'a cá se se invoiesca la acesta intielegere a poteriloru dein afora . . . . . Asceptarea nóstra inse nu s'a implenitu. Port'a nu s'a plecatu la dorinti'a Europei crestine si nu a voit'u a impleni hotaririle cuprinse in protocolu. — Dupace dara tote staruintiele nóstre pacinice au fostu inzedarũ, dosnici'a Portiei ne silesce a ne hotari mai cutesatoriu. Simtiulu de cinste si de dreptate ne indetoresce la acést'a, fiendu-ca Port'a prin neplecarea ei ne-a silitu a cerca poterea armeloru. Incredentiati fiendu ca caus'a nóstra este drépta si avendu incredere in ajutoriulu lui Domnedieu, aducemu la cunoscinti'a credintiosiloru nostrii supusi ca a sositu momentulu, pre care 'lu vedému inainte atunci, candu amu graitu acelea cuvinte, la cari Rusi'a intréga s'a invoitu. Atunci ne-amu descoperitu voienti'a de a urmá noi de noi, indata ce vomu vedé ca acést'a e de lipsa pentru onórea Rusiei. — *Astadi, cerendu benecuventarea domnedieesca asupr'a vitezeloru nóstre ostiri, le poruncimu cá se tréca granitiéle turcesci.* — Datu in Chisineu, 12 (24) Aprilie, anulu darului 1877, alu 23 anu alu domniei nóstre. *Alesandru.*"

Dupa acesteá Comandantulu ostiriloru rusesci Nicolae, fratele Imperatului Rusiei, 'si puse ostirile pre picioru de batalia, indreptandu-le urmatóriele cuvinte:

„Jugulu turcescu apésa de sute de ani pre fratii nostri Crestini.— Mare este robi'a loru. Totu ce este scumpu omului, sant'a relegiune (credentia) alui Christosu, numele de onóre (cinste), averea cascigata prin sudóre si sange, — totulu este batjocoritu si calcatu in picióre de catra necredintiosi. — N'au potutu suferi necasurile, — s'au resculatu incontr'a (inpotriv'a) apesatoriului si éta ca acum de doi ani curge sangele crestinescu, — orasiéle si satele suntu arse, averea pradata, femeile si fetele vatemate, poporatiunile dein unele locuri ucise pana la unulu. — Tóte silintiele Imperatului nostru si ale Ocarmuiriloru streine pentru imbunatatirea sórtei crestiniloru, au fostu zedarnice. Mult'a rabdare a Imperatului nostru s'a sférsitu. — Celu dein urma cuventu alu lui este dísu: *Resboiulu este dechiaratu Turciei.* — Comandarea armatei 'mi este incredintiata mie. Noua nis'a venitu noroculu de a impleni voi'a Imperatului si sant'a dorentia a strabuniloru nostrii. — Nu mergemu cá se cucerimu (se cuprindemu tier'a). Noi mergemu in ajutoriulu fratiloru nostrii batjocoriti si apesati si spre aperarea relegiunei (credentiei) lui Christosu. — Asié dara inainte! Caus'a nóstra este santa si cu noi este Domnedieu! — Sum incredintiatu, ca fieca-re, dela generalu pana la soldatu (ostasiu de rëndu) 'si va impleni detori'a si nu va necinsti numele rusescu. Acestu nume fia, pentru scopulu nostru, totu atatu de ingrozitoriu cá si in timpurile trecute. Se nu ne oprésca neci piedecele, neci greutatile, neci opintirea inimicului (dusímanului). Inse *pacinicii locuitori, fie de ori ce relegiune (credentia) si de ori-ce nationalitate (limba), precum si averile loru, se le lasamu neatinse.* Nemicu nu trebue luat'u fora de plata. Nemenea se nu lucre dupa bunũ-placulu seu. — Ast'felu eu ceru dela toti si dela fie-care in parte, cea mai

CARTÎLE SATEANULUI ROMANU.

SCRIERE PERIODICA

pentru trebuintiele poporului romanu.

Descépta-te Romane!

Cum se schimba tóte . . . .

Cum se schimba tóte 'n lume!
Adi serinu, mani ceriu cu nori,
Dupa érna primavéra,
Dupa nopti vinu dalbe diori.

De multu érn'a tiranției
Pre pamentu domniá cumplitu,
Si poporele 'n robie
Suspináu necontentu.

Dar trecutá lung'a érna,
Adi catusiele s'au frantu,
Primavér'a libertatii
Infloresce pre pamentu.

Fostau vremi intunecate,
Candu multi Domni si Crai vestiti
Nu sciau o vorba scie,
Totusi traiáu fericiti:

Càci atunci, cá ei, si lumea
Erá órba, nu vedea;
Nóptea grea a nesciintiei
Totu pamentulu invelea.

Dar adi nu-su acele tempuri;
Lumea fórté s'a schimbatu!
Adi in viétia omulu nu-i omu:
Déca nu a invetiatu.

Cà-ci a orbei nesciintia
Nópte lunga s'a sfîrsitu:
Si 'n ceriu arde a luminei
Sóre veselu, stralucitu . . .

Vai celoru ce de-alvi radie
Luminati nici astadi nu-su!
Vai de lenesiulu ce dórme,
Candu pe ceriu sorele-i susu! . .

Petru Dulfu.**Inceputulu si istori'a Romaniloru.**

— Tractatu pentru poporulu romanu, in forma de dialogu. —

SÉR'A XVII.

Ioanu. Domnule parente! de asera incoce am totu socotitu asupra batailoru celoru cumplite, cari leau avutu Romanii cu Dacii si am venitu la ace'a judecata: ca Romanii,

cu vitegi'a loru, in tempulu lui Traianu se apropiiau de Romanii cei de pe tempulu lui Regulu, Fabiu, Scipio si alti, candu au cuceritu tota tiera, ma au trecutu si in tieri streine. Mari vitegii au facutu omenii lui Traianu!

Preotulu. Me bucuru, bade Ioane, ca DVostra cugetati asupra celoru ce vi le spunu si deca ve duceti pre acasa. Asia trebue, asia e bene. Dara se ve spunu mai departe de unde am lasatu aséra. Voiu povestí despre unu capitanu romanu, care a facutu in bataliile aceste o fapta atatu de frumoasa, incatu rari omeni au fostu in lume cari se faca atare fapta. Pre capitanulu acest'a-lu chiamá:

Longinu.

Barbatulu acest'a a fostu unu soldatu forte viteazu si cu multa intieptiune, de ace'a Traianu-lu iubia mai multu decatu pre unu frate si pentru Longinu ori si ce aru fi facutu. Decebalu sciá, ca omulu celu mai deaprope, celu mai iubit si celu mai credintiosu lui Traianu este Longinu. Pre acest'a-lu chiamá la sine sub cuventu ca vré se se intielega pentru pace. Si Longinu incredintiendu-se in omeni'a lui Decebalu s'a si dusu. Inse ce se vedi! Decebalu a voitu se afle dela Longinu despre planurele lui Traianu, si dupa ce Longinu n'a voitu se spuna nemic'a, Decebalu l'a aruncatu in temnitia.

Elia. Nó apoi ast'a a fostu chiaru lucru fora omenia dela craiulu Decebalu, se bage elu in temnitia pre unu nevinovatu.

Preotulu. Dara ce a facutu mai departe? A tramisu soli la Traianu tramitiendu-i vorba cá se esa dein tiera, ca de nu, elu va omorí pre Longinu.

Cu totii. Erá omu blastamatu si afurisitu!

Elia. Si Traianu ce a facutu? credu ca s'a maniatu reu pre Decebalu.

Preotulu. Traianu forte reu s'a superatu pentru acestu lucru, càci iubia dein anima pre Longinu si togma de ace'a s'a pusu pre cugete cà ce se faca: se lase pre Longinu prada lui Decebalu-lu mustra cunoscienti'a, erá se esa dein tiera, se se duca acasa fora nece una isprava, i-erá rusine de lume; pre candu erá elu mai ganditu capeta veste dela Longinu, cá se nu dé pace dusmanului de Decebalu nece se se plece

la vre-o pace cu elu ci se nevalesca asupra lui cu tote poterile, càci elu — Longinu — si scurteza vietia bendu veninu.

Elia. Cum, pentru Ddieu! adeca Longinu s'a omoritu pre sine pentru invingerile Romaniloru, o ce lucru frumosu, ce lucru vrednicu de lauda si de urmaritu; d'apoi Dle de unde a potutu elu capetá acolo in temnitia veninu cá se se pota inveniná.

Preotulu. Trebuie se sciti, Iubitiloru, cà omenii cei mari, omenii cari suntu pusi in fruntea trebiloru, totu-deauna au la sene veninu, càci se temu se nu cada unde-va in prinsore si se fia batjocoriti si apoi decatu se fia facuti de rusine si batjocura mai bene se omora cu man'a loru adeca beu veninulu.

Victoru. Ei, si acést'a e bene asiá.

Preotulu. Vedeti Longinu more pentru benele si fericirea neamului seu, eta elu a muritu pentru-cá Romanii se pota cascigá o tiera frumoasa pentru nepoti si stranepoti, elu more numai cu cugetulu ca nepotii voru fi fericiti in patri'a, ce o va cascigá Traianu cu armele cele invingatorie ale Romei. Si voue ve place fapt'a lui Longinu, voi laudati pre Longinu si e si vrednicu de lauda. Deca ve place urmeza ca si voi se fiti gata a face asemenea fapte atunci candu va cere patri'a si fericirea natiunei, urmeza cá se ve invetiati copii si nepoti de tempuriu cá se si iubesca patri'a, natiunea si limb'a, se le iubesca aceste trei mai multu de catu ori si ce bene de aici dein lumea acést'a, se fia gata a-si pune si vietia pentru benele si fericirea acestor'a. Càci acel'a care nu e gata se faca asia, acela nu e Romanu, acela nu se pote numí Romanu, acela e ori ce numai Romanu nu, càci eta de candu ve povestescu eu despre stramosii nostri, alt'a nu v'am povestitu decatu totu numai lucruri frumoase, lucruri vrednici de urmaritu. Au trecutu acele tempuri iubitiloru, candu facea Ddieu minuni cu poporale sale, acum nu se mai resipescu zidurile Iericonului ori catu voru strigá numai in giurulu loru, acum trebuie derimate deca vremu a intrá in cetate; deca vomu siedé numai cu manile in sinu si nu vomu lucrá frumosu vomu perí de fome si vomu devení era iobagii celoru cu mente si invetiati, ne voru inadusi poporale invetiate si voru domní preste noi ca peste dobitoce. Si Romanii se poteau totu

rogá Ddieiloru loru se-i scape de rusinea ce li-o facú Domitianu, càci deca nu porneau in contra lui Decebalu, de buna sema ca Ddieii loru cei multi nu-i scapá, ci dá i-au scapatu armele si curagiulu, i-au scapatu vitegi'a soldatiloru, acolo a fostu Longinu care stá inaintea ochiloru cá unu altu Regulu, care, tienendu-si cuventulu datu muri in Cartagen'a, precum acést'a voi bene o sciti, dein cele ce v'am povestitu in anulu trecut. —

Cine vrea se faca lucruri mari elu trebue se fia mare, elu trebue se fia statornicu si deca va fi asia atunci de buna sema va invinge si lucrulu ce-lu are inaintea ochiloru va fi ajunsu si aperatu. Tandalosii totu tandalosi remanu!

Dara se vedemu mai departe ce s'a intemplatu dupa-ce a muritu Longinu ?

Candu au auditu Traianu si ostea despre mortea lui Longinu intru atata s'au superatu si maniatu, incatu unulu fia-care fierbea de pofta de resbunare, deci cu toti strigara: morte si pustiire asupra Daciloru, morte si pustiire asupra lui Decebalu, pravu si cenusia cetatea lui, pravu si cenusia tier'a lui, si pana nu se voru intemplá aceste noi de aici nu ne ducemu, nu, ca ne a omoritu pre omulu nostru celu mai dragu, pre omulu celu mai bunu. La lucru fetiori!

Elia. Hei, pare ca-i vedu!

Preotulu. Destulu ca Traianu acum avea inaintea ochiloru cetatea lui Decebalu, care se numia: **Sarmisegetusa**, la acesta tintia Traianu. Si candu se apropiara de cetate, éca vedu capulu lui Longinu pusu in o pragina de asupra ziduriloru. Candu au vediutn Romanii si acést'a nu li-au mai trebuitu alta, toti cá atatea fiere selbatice au nevalitu asupra cetatei si desi se bateau si Dacii cu multu curagiu, totusi catu ti-ai bate in palme au fostu invinsi si cetatea derimata. Bietii Daci fugiau care in catrau mancându pamentulu, dara cu tote aceste cei mai multi au caditu de ascutítulu armerloru, multi au fostu dusi ca robi la Roma, una parte a luatú lumea in capu, numai se scape de armele Romaniloru. Era vestitulu de Decebalu, cá nu cumva se cadia viu in manele lui Traianu si se fia batjocoritu, s'a omoritu cu sabia s'a. Unii dicu ca chiaru in Clusiu in ulitia podului (Hid-Utca).

Dara ca mortu au fostu dusu inaintea lui Traianu si Traianu i-a taiatu capulu si l'a tramisu la Roma. Si senatulu forte tare s'a bucuratu candu a vediutu capetien'a lui Decebalu, pentru-ca multa rusine facuse Romei.

Joanu. Totu nu lasa Ddieu nepedepsitu pre celu reu, elu a omoritu pre Longinu, eta ca si lui i-s'a croitu asemene sorte, ma inca mai rea, caci elu a peritu cu totu poporulu seu.

Elia. Voru fi capetatu acum soldatii prada si jafu dein tier'a lui Decebalu, ca totu-deauna cam asia merge, ca atunci candu invingu soldatii, au si ei slobodienia de a jefui.

Preotulu. Ace'a a fostu. Dara Decebalu averea sa cea multa, candu a vediutu ca vinu Romanii, s'a apucatu se-o ascundia in pamentu. Ce a facutu dara? S'a apucatu si cu o multime de robi a abatutu riulu Streiului — care curge prein comitatulu Hunedorei, caci Sarmisegetusa inca era acolo, unde adi se afla satulu Gradisce — dein matc'a sa pe alta, — era in matc'a cea vechia a sapatu o pivnitia mare, o a boltuitu si in ace'a si-a ascunsu tota averea sa, tote scumpetele sale ca se nu vina in man'a Romaniloru. Si despre lucrulu acesta n'a sciutu neme, caci pre robi pre toti i-au omoritu ca se nu pota spune nemica. Numai singuru unu omu alesu si credintiosu alui Decebalu a sciutu despre treba acesta.

Omulu acest'a, dupa-ce a vediutu ca acumu totulu e pierdutu, ca se-si faca ochi buni cu Traianu i-a descoperitu unde este ingropata bogati'a lui Decebalu. Inse satenii Romani de pre acele locuri si adi inca mai vorbescu despre ace'a bogatia si totu cauta dupa densa, dara nu-o mai afla. Totu omulu acela*) mai descoperi lui Traianu si o alta pescera plina cu auru si argintu si alte bogatii.

Danila. D'apoi cu trupulu lui Decebalu ce s'a intemplat?

Preotulu. Trupulu lui Decebalu s'a inmormontatu la orasiulu Deva. Asupra acestui orasiu este unu dealu mari-sioru, care pana adi porta numele „Decebalu.“ Cum merge omulu decatra Orascia pre drumulu tieriei vede spre amedia-di

---

*) Unii lu numescu „Vicolu.“ Vedi Historia Romaniloru de I. Heliade pag. 21. — Altii „Bicilu.“ Vedi Ó és Ujj Dacia pag. 15.

apusu unu dealu chiaru in form'a unui omu mortu pusu cu facia in susu. Se vorbesce ca acolo aru fi Decebalu inmormentatu.

Eta, Iubitiloru, ce capetu a avutu imparati'a cea puternica a Daciloru,— eta cum se schimba puterea si marirea. Eta pre locurile unde au fostu puternic'a imparatia alui Decebalu adi locuimu noi Romanii dein Ardealu, Ungaria, Bucovin'a, Moldova, Basarabia, Romania, cari toti la olalta facemu mai bene de 12 milioane. Aveti grige, aduceti-ve desu amente ca Romanii su mai multi de 12 milioane, si nece odata catu ve-ti trai se nu ve indoiti despre ace'a ca puterea Romanului este mare. Romanulu celu vechiu a fostu mare si tare trebuie se fia si nepotulu, trebuie se fia tare si statornicu, asia catu candu se va uitá elu „**romanesce**“ chiaru si la stanca, ace'a se crepe in patru la vederea lui.

Romaniloru, deca vreti se traiti fericiti si se aveti patria libera: invetiati a fi asemenea stramosiloru vostri!

BCU Cluj / Central University of Cluj **Teodoru Petrisioru,**
profesoriu.

Murgu si fét'a lui.

Pe-a Dunarii maluri corturi-si intinsa
Taber'a turcésca, de romani invinsa.
Osmanu-si numera capitaniu sei
Ce-au cadiutu in foculu crâncenei batâi.

Numera-o di 'ntreaga, lunga di de véra,
Blastema si 'njura, gieme cá o féra;
Er' in cortu in lantiuri pre pamentu jacea
Murgu capitanulu, prinsu in lupta grea.

Lantiurile-su grele, dar' mai greu-'lu crunta
Dorulu tieiei scumpe, sociloru de lupta,
Si departe 'n tíera dorulu unei stea:
Unei fiice scumpe ce-orfana 'lu plangea.

Faci'a-i cá unu marmuru, imbracatu in fere,
Dar' anim'a-i plange, plange cu dorere.
Si sufletu-i sbóra preste vái si munti,
Preste ape late, late fora punti.

Nóptea se estende, focurile-su stinse, —
Turcii tienu divanulu la lumini aprinse,
Pe Murgu se-'lu pérda si pe-ai lui consoci,
Teneri cá si cedrii, din Moldov'a toti.

Dar' in cortu apare-o tenera fetióra,
Romancutia draga cá o porumbióra,
Si 'mbracata 'n doliu plange, plange multu:
— Me lasati pe Murgu 'n urma se-lu sarutu!

Toti privescu de-odata faci'a ei de flóre,
Braciulu ei de dîna, ochii 'n lacremióre, —
Dar' unu turcu i-aréta iataganulu seu, —
Murgu stà cá muntii, dar' suspina greu.

Dtu'a vine dalba, — si la cortu aduna
Pe consoci, pe Murgu, si copil'a-i juna.
Toti petrecu o mórte brava, de romanu,
Murgu si copil'a amendoi remanu.

— Capitane falnicu, de-ti voiesci tu bine,
Auru si comóra cere dela mine,
Cere libertate, cere chiar' domnfi,
Vinde-mi óstea mie, vinde-o pentru mfi!

Astu-feliu díce turculu; — dar' Murgu suspina,
Sî-si redica falnicu venjós'a lui mana:
— Va morí romanulu chiar' de mfi de ori,
Dar' nu-si vinde tíer'a pe-auru si comori.

Turcii 'mbía tronuri, Murgu li denéga, —
Mórte sî isbenda striga óstea 'ntréga,
— Nu-mi pasa de mórte, Murgu-atunci dícea,
Dar' me dóre, dóre ah, de fét'a mea!

Jun'a inse 'n pripa, se repede iute,
Cu-unu pumnalu de auru senulu si-lu patrunde.
— Mori cu fala tata demnu de rolulu teu,
Ne-omu vedé ferice susu la Domnedieu!

Turculu se 'nfióra, toti uimescu de-odata.
Murgu díce-atuncia cu o vóce nalta:
— Ea-e a mea copila, leulu nasce leu,
Ispravesci pagane éta capulu meu!

Arm'a se redica, elu se 'ntórcø iute
Si 'neruntandu divanulu striga câtu petrunde:
— Cá romanu moriu falnicu adf de dóue ori,
Inse nu-mi vendu tíer'a prada pe comori!!

V. R. Buticescu.

Dein „Veterinariulu de casa“

lucratu de **Basiliiu Cornea.**

Aprinderea ugerului (pulpei).

Causele. Ca cauza, ce pôte produce aprinderea ugerului sunt: recirea preamare, lovituri ori gustarea planteloru rele. De multe ori aprinderea ugerului, devine indata dupa fetare, inse atunci ugerulu e móle ca aluatulu. Une ori vedemu o forma de aprindere, ce vine din schimbarea temperaturii, si acést'a se caracterisédia prin dorere de cruci, animalulu are friguri si la prinderea titieloru esprima dorere fórte mare, atuncia lipsesce apetitulu de mancare si rumegatulu.

Simtómele. La aprinderea acést'a, ugerulu se infla seau intregu, ori numai o parte a lui, e rosiu si vacile candu le mulgemu, esprima dorere. Laptele scade seau de totu, ori de si dau catuva, acela e reu si de multe ori amestecatu cu sange ori puroi. Daca aprinderea incateva dile nu trece, atuncia in titie se formédia nesce noduri, asia numite de lapte, seau ca titiele se intarescu, si apoi din acelea nece candu vacile nu mai dau lapte.

Curarea acestui morbu totudeaun'a e usióra. Avemu in ainte o aprindere de ugeru, ce vine indata dupa fetare din lovituri s. a., atunci facemu aburituri de strochu de fenu, mulgemu laptele catu se pôte de bine, ca din laptele remasu se nu se formédie in titie noduri, apoi ungemu ugerulu cu urmatórea unsóre:

Rp. Sapo virid.
gram. quadraginta.
Extr. beladon.
gram. quinque.
Unquent. emolient.
gram. viginti.
m. fi. unquent.

S. se se unga ugerulu de 3 ori in di.

E de insemnatu, ca ugerulu totudeaun'a candu voimu alu unge, trebuesce se fía curatu, va se dicu in ainte de alu unge, lu-spalamu cu apa calda si soponu.

In launtru damu din urmatórele :

Rp. Kali nitrici.
gram. decem.
Sal. glauberi
gram. ducenta.
m. fi. pulv.

S. de 2 ori in di in târitie.

Daca dupa unsórea de susu, nu se solvédia nodurele, ungemu ugerulu cu urmatórea unsóre :

Rp. Camphor. rass.
gram. quinque.
Unquent. alteae.
gram. quadraginta.
m. fi. unquent.

S. se se unga ugerulu de mai multe ori in di.

Daca aprinderea ugerului e de caracteru mai reu, atuncia facemu cataplasme de romonitia, flori de teiu si nalba; aceste le ferbemu si apoi calde le aplicamu pre pulpa. Candu ugerulu s'au inpetritu, atunci folosimu urmatórea unsóre :

Rp. Unquent. hydr. ciner.
gram. viginti.
Liniment. volatil Cluj
gram. decem.
m. fi. unquent.

S. se se unga pulp'a in tóta sér'a.

Pecinginea, buretii de pele la vite. (Lichen, Flechten. Börmóh, börszenny.)

Causele. Pecinginea se latiesce de pre o vita pre alt'a prin contagiu, si la ivirea ei nece odata nu e cauza vre unu morbu din launtru.

Simtómele: De multe ori vedemu la vite, pre fétia, frunte, grumadiu si alte locuri pre corpu nescce peceti, ce au forma rotunda si se paru a fi acoperite cu solti. In alte locuri aceste peceti-su plesiuge de peri, si atunci-su de colóre sura-albie. Pecinginea se latiesce numai pre incetulu, si causadia la vita mancarime mare. Daca deslipimu pecinginea de catra pele, atunci aflamu sub ea pelea sangerósa. Dupa catuva tempu pecetile incepu ase deslipí singure, si acésta deslipire se incepe totu deauna din mediuloculu pecinginei. Candu pecinginea se deslipesce singura, atunci aflamu pre pele, unde

au fostu, o umediala lipitiósa, si pelea cu mai multe afundimi, (ca dupa versatu).

Curarea. Pecinginea se curédia, daca o ungemu cu urmatórea unsóre:

Rp. Unquent. praecip. albi
unc. semis (gram. 17.500).

S. se se unga de 2 ori in o di.

Ori luamu unu lotu de fotogenu, lu-mestecamu cu 4 loti oleu de inu, si apoi cu acesta ungemu pecinginea de mai multe ori.

Cosii la vite.

La vite pre spate vedemu nesce bolfe, care catra primavara ajungu la marimea unui ou de porumbu. Din aceste bolfe apoi mai tardiu esa o larva, ce s'au depusu inca in var'a anului trecut, de musca asia numita a bouului, sclepsu (osterus bovis).

Daca larvele nu-su multe, atunci pentru vita-su ne stricatióse; daca la din contra larvele-su multe, atunci producu sub pele aprindere si puroere.

Curarea. Pentru a potea curatí o vita ce patimesce de cosi, apasamu bolfele, ca se ésa din ele larvele pre gaur'a pelei, ce totu deaun'a e deschisa; daca larv'a pre aceia gaurice nu póte se ésa, atunci cu unu cutitu ascutitu crepamu pelea, si apoi scótemu larv'a afora. Larvele le potemu inca si omorí, daca in gauricea cosiului picuramu cativa picuri oleu de terpentinu. Daca larv'a e mórtá, atunci prin puroere esa afora.

Inflatiuni la genunchii vitelor.

De multe ori vedemu la vite, cà la genunchii de in ainte, partea din afora a peciorului se formédia nesce inflatiuni ce-su fórte dureróse si ferbinti. Morbulu e inpreunatu cu friguri.

Curarea. Spre a potea vindecá acestu reu, la inceputu facemu invelitori calde de strochu si inflatiunea o ungemu cu unsóre volatila. Daca ferbintial'a au trecut si inflatiunea e nedurerósa, atunci spalamu genunchile cu apa Goulardica si o ungemu cu unsóre de cantharide, ori facemu urmatórea unsóre: luamu argintu viu unu cuentu, lu-punemu

in unsóre de porcu 2 loti, o mestecamu bine si apoi ungemu genunchele de 3 ori pre di.

Ariciulu la pecióre.

Causele. Ariciulu la pecióre mai adese ori se nasce din necuratiania, adeca: daca vit'a se tiene tempu indelungatu in gunoiu si paie ude. Unii afirma cà si nutrirea viteloru cu braha inca aru dá dispusetiune vitei spre acestu morbu.

Simtómele. Acést'a esanthema se incepe cu inflatiunea durerósa a pelei dela glesne si fluierulu peciorului; pre care dupa cateva dile se vedu nesce besice, ce curundu se spargu si slobodu din sine umediala lipitiósa; acést'a léga perii de pre pecioru la olalta, si are mirosu propriu. Candu morbulu e de caracteru mai solidu, atunci besicile se usca, si sub scórtia se formédia pele nóua. La din contra daca inflatiunea nu scade, besicile se marescu si in giurulu loru se formédia nesce intaritari, atunci morbulu póte se tiena mai multe luni, ba póte inca se faca animalulu cu totulu nefolositoriu; pentruca cea mai mica lovitura ori preumblare causédia animalului dorere fórté mare.

Din bube curge sange si puroi puturosi.

Curarea. Spre a curá acestu morbu e de lipsa, mai antaiu a departá tóte causele din care provine. In tempulu catu tiene aprinderea, facemu pre pecioru invelituri de strochu caldu, mai tardiu candu secernarea bubeloru e mai mare, atuncia invelimu peciorulu cu pânza udata in apa de varu seu de plumbu, ambe acestea se potu schimbá cu urmatórele medilóce:

Rp. Aquae calcis
Aquae vulner. acid.
aa. gram. centum.

S. cu asta apa se se invelésca petiorulu.

Ori presaramu pre rana urmatoriu colbu:

Rp. Cerus.
gram. viginti.
Alum. ust. pulv.
gram. quinque.
farin. cereal.
gram. quadraginta.
m. exactiss. fi. pulv.

S. de 2 ori in di ase presará ranele.

Rii'a la vitele cornute.

Simtómele. Rii'a la vite vine in ainte fórte raru, si atuncea o aflamu la capu, pre grumadiu, pre spate, si la vaci pre ugeru si la códa. In locurile dise se vedu nesce besicutie, seau nesce nodurile, ce se spargu si din ele apoi curge umediala limpede, umedial'a se usca si din ea se formédia apoi scórtia. In acést'a inpregiurare perii se belescu, pelea se ingrósia si crépa. In decursulu morbului vitele se fréca de tóte objectele cu care potu veni in atingere; si pana atuncia se fréca pana candu din ele curge sange si se facu rane.

Curarea. Ca se potemu vindecá rii'a, e de lipsa, ca locurile unde se afla, sele spalamu cu lesiia tare si soponu, dupa aceia se spalamu locurile riióse totu la 3 dile cu urmatórea fluiditate:

Rp. Aquae comun.
gram. quadraginta.
Kreosot
gram. viginti.
Spirit. vin. rect.
gram centum et 70.
m. d. S. pentru rii'a.

Ori:

Rp. Olei lini
gram ducenta et septuaginta.
Kreosot
gram. viginti.

S. cu totu cuantulu se se unga in tempu de 5 dile.

Fórte cu scopu s'au vediutu a fi la vindecatulul riiiei si decoctulu de tabacu si anume: 1 ũ ($\frac{1}{2}$ chilo) pre 20 ũ (10 chilo) de apa, si cu asta apoi spalamu vit'a riiósa.

Medicine in launtru nu suntu de lipsa pentruca rii'a e morbu, ce nu are nemica de lucru cu organele din launtru.

Lucrati si Cascigati!

Poterea si influenti'a veri-carui poporu atârna in mai mare mesura dela starea materiala a densului.

Cu catu se bucura cutare poporu de stare materiala mai buna, cu atatu si poterea si influenti'a lui, facia de celealalte popore, este mai mare, — si din contra cu catu este mai decadiuta starea materiala a cutarui poporu, cu atatu este elu mai pucinu socotitu si bagatu in séma de celealalte popore ale pamentului.

Ér' starea materiala a veri-carui poporu atârna mai multu dela economi'a ce duce acelu poporu.

Cu catu economi'a ce duce cutare poporu e mai proventuósa (mai cu venitu), cu atatu e si starea materiala a densului mai buna si mai prospera, — si cu catu economi'a cutarui poporu e mai pucinu proventuósa, cu atatu si starea lui e mai slaba si mai decadiuta.

Nesocotenti'a si chiar' calcarea in petiore a poporului nostru de catra cele-alalte popóre e dovéd'a dorerosa a economiei decadiute, ce duce sateanulu nostru, — care economía, eredita din tempuri feudali — candu bietulu sateanu avendu de a merge pre poruncéla la lucrulu domnului, 'si lucrá sie-si numai candu apucá si cumu ajungea, standu gata totu-deaun'a la porunc'a domnésca — practicata si astadi de poporulu nostru, abia i-i aduce sementi'a si bucatíca de pane, cá se nu móra de fóme elu cu fii sei — solvindu darea tierei, si alte nu sciu cate dâri, mare parte din munc'a la straini si tragerea hranei dela gura.

Dar' nu merge cumu a mai mersu! Trebuintiele poporului se adaugu, trebue se se adauga si isvorele de venitu a densului.

Se nu lasamu pre sateanulu romanu a urmá mai departe in economia, cum a apucatu din betrâni, — ci aretandu-i multele scadiemente ale economiei ce o-a dusu pana acuma, si lipsele, neajunsele si necasurile urmate din pucinulu venitu alu acelei economie: se lu-invetiamu a duce una economía mai ratiunala, care aducandu-i mai mare venitu, se-i acopere lipsele si ne-ajunsele, cari i-se adaugu pre tóta diu'a, indemnandu-lu pre langa ace'a inca si la estenderea economiei sale asupra ramiloru economici pana acum'a nesocotiti de densulu, asemenea si la imbracisiarea industriei si a toturoru maestriiloru, — cà-ce singuru inmultiendu si marindu poporulu nostru isvorele de venitu 'lu vomu scapá de total'a seracire si pierdiare si 'lu vomu pune in stare de a-si supleni tóte lipsele si neajunsele, singuru astufeliu elu se va redicá, mari si inalti'á!

Crutiati si Pastrati!

Stramosii si chiaru mosii nostri, lucrandu intru sudorea faciei loru mai antaiu pamentulu Domniloru si numai apoi partea loru, se indestuliau pre langa vestmente simple dar' indemanatece la lucru, si cu nutrementu mai de tôte dîlele si numai cu beutura de apa rece, — că-ce un'a bucata de pane si o léca de apa curata din isvorulu rece cade bene omului ostenitu de lucru si unu vestmentu cătu de simplu este portatu cu bucuria de celu, ce scie că e trud'a lui — si cu asia traiu eli ne-au lasatu mosii frumóse si campuri roditorie, dreptu moscenire noue nepotiloru sei, noue, cari lapedandu portulu stramosiescu fiesce-care cercamu a-ne intrece intru imbracamente scumpe si frumóse, nepotendu amblá barbatii baremu fora unu petecu de postavu in spate si femeile baremu fora o cărpa de metasa in capu, si afora de aceea neindestulindu-ne cu traiulu loru simplu si retrasu, ci cercandu viétia intru petreceri si desfatari, odata bendu de necasu, alta-data de bucuria, si totu de un'a aflandu cause de respirare, dar nu totu asia si harnicia de căstigare, pre rîndu pre rîndu, vomu asiediá acelea mosii si campuri roditórie pre la acelia, cari ne aducu postavurile si metasariele pentru impodobire si beuturile otravitórie pentru inveselire, seau mai bene amortîre si ucidere, si apoi ce ne va remané alt'a in dereptu, decātu cá, pentru sustînerea vietiei nóstre, se ne bagamu noi însîne in jugulu jobagiei seau in slujba (servitiu) la aceli'a, căroru le-amu datu mosiele parentiesci pentru căte o bucata de metasa seau postavu, ajunsu in urma préda moliiloru, seau pentru căte un'a porcióra de horinca (vinarsu), cu care ne-amu mai ametîtu pucintelu stricandu-ne sanetatea si slabindu-ne poterea?

Se ne luámu pre séma pana inca nu e tardú! Se ne invetiamu a pretiui mai multu amentirea stramosiloru nostri — tienendu cu scumpetate si santiencia portulu in vestminte eftinu si nationalu, modulu traiului simplu si in trezia, — astufeliu potendu numai, pre langa urmarea in lucru a harniciei loru, a ne tiené intréga si nevatemata mosi'a si pamenturile roditóre, ce ne-au remasu dela densii cá moscenire nationala, căscigata intru crunte sudori!

Porunca incontr'a Beuterei.

Ranovalomanjaka, regin'a (craés'a) insulei Madagascarú, a datu o porunca aspra incontr'a beuterei rumului, vinarsului si preste totu a toturoru beuturiloru spirituóse (betive). Ace'a porunca suna asié:

„Eu Ranovalomanjaka, dein indurarea lui Domnedieu si vointi'a poporului, regin'a insulei Madagascarú si sustiitori'a legiloru imperatiei miele, — éca ce voi se ve spunu iubirii mei supusi! Domnedieu mi-a datu mie acésta tiéra si éca in ce'a ce privesce rumulu (vinarsulu, spirtulu) o supusii mei! nu suntemu in buna intielegere la olalta pentru de a pe invoi cá acel'a se nu se mai vendia la Anta-

nanarive, neci in tienutulu Iमारina. De ace'a ve aducu amente ca rumulu (vinarsulu, spirtulu) ve strica sanetatea si ve risipesce banii; elu aduce nenorocire nevesteloru si prunciloru vostri; elu scóte dein mente pre celi ce eráu in buna fire si nebunesce de totu pre celi mai slabi la fire; — ast'feliu elu este caus'a pentru care celi ce 'lu béu, nu mai cinstescu legile si facu nenúmerate pecate inprotiv'a lui Domnedieu. Si tóte acestea fiendu-ca rumulu (vinarsulu, spirtulu) este unu lucru reu si pentru ace'a elu e caus'a si la ace'a cá multi se batu cu bâtele si 'si spargu capetele cu petrii. De ce dara 'lu iubesci, o poporu alu meu! Negutietori'a cu lucrurile cele de folosu, cu cari ve cascigati bani, eu o iubescu fórte multu, o poporulu meu! Dara iata ce trebue se ve spunu, iubittii mei supusi: Déca ve veti negutiatóri cu rumu (vinarsu, spirtu) séu 'lu veti intrebuintiá acel'a séu veti ajutá pre altii cá se-lu faca, se-lu intrebuintieze séu se se negutietorésca cu elu, fia la Antananarive, fia in tienutulu Iमारina, atunci ve voiu socoti vinovati legiloru aduse fienduca 'mi tienu de onóre a aduce legi folositorie poporului meu. — Ast'feliu ve spunu ca déca calca cenev'a legile miele, eu 'lu voiu pedepsi. — Nu este bene asié ibutilu mieu poporu? — *Ranovalomanjaka*, regin'a de Madagascari.

Se parasimu dara rumulu, vinarsulu si tóte beuturile spirtuóse!

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Pentru Agricultori.

Ministrulu de agricultura dein Franci'a a demandatu cá la marginele paduriloru, drumuriloru, gradineloru s. a. se se puna tablitie cu urmatori'a inscriere:

Ariciulu se nutresce cu sióreci, melci si larve (papusi de viermi), preste totu cu fiintie, cari casiuna pagube mari agriculturei. — *Se nu omoriti ariciulu!*

Brósc'a rñiosa nimicesce intru o óra 20—30 insecte. — *Se nu omoriti brósc'a rñiosa!*

Cartiti'a se nutresce cu larve, grieri si cu totu feliulu de insecte,— in stomaculu (rñz'a) ei nu s'a aflatu neci-candu cev'a urme de plante, — ea aduce mai multu folosu decatu paguba. — *Se nu omoriti cartiti'a!*

Scarabusiulu de maiu si larv'a lui suntu inimici (dusimani) de mórte ai agriculturei. Scarabusiulu pune 60—100 oue, dein cari éra si se desvolta larve si scarabusi. — *Se omoriti scarabusiulu!*

Paserile singure suntu in stare de a stá facia cu insectele, — cari causéza pagube de mai multe milióne in fiecare anu, — cá-ci ele mananca insectele si prin urmare paserile suntu amicele (pretinele) celea mai credintiose ale agricultoriloru. — *Prunciloru se nu stricati cuburile paseriloru!*

Proverbe populare din Bucovin'a.

Bunu de ruga
Si de fuga.

Póm'a de vie
Totu invie.

Baga séma
Ce-i in zama.

Dupa risu
Vine plansu.

Tórna 'n gura
Ca si 'n siura.

Cum e maic'a
Asia si ftiic'a.

Catu e Prutul
Si pamentulu.

Crepe draculu
Si dusimanulu.

Ce-a da târgulu
Si noroculu.

C'o nemica
Totu nemica.

Var'a: hai, hai,
Earn'a: vai, vai!

Multu mirosu
Pucinu folosu.

Cum iti canta
Asia jóca.

Ti-i vin'a
Catu barn'a.

Prostulu da,
Hâtrulu iè.

C'o mana da
Si cu alt'a iè.

Cui nu-i place
N'am ce-i face.

Cui nu-i place
Dee-mi pace.

Lauda-te scumpa gura,
Ca altii nu se pré 'ndura,
Ca de nu te-i laudá
Vai si-amaru de pelea ta.

Lauda-te gura,
Ca pumnii iti cura,
Ca de nu te-i laudá
Draculu te-a luá.

Decatu voiu intinge 'n untu
Si me voiu uitá 'n pamentu,
Mai bine-oiu intinge 'n sare
Si me voiu uitá la sóre.

Nu-mi díce „fa“
Ca m'oiu umflá,
Ci-mi dí „lelica“
Ca nu mi-a fi nemica.

Vai de omulu prostu
Reu o duce'n postu,
Dara celu cu minte
Merge inainte.

Hai, hai, hai,
Pan' la raiu,
Ca pana la iadu
E numai unu gardu
Si-acel'a e spartu.

Ce folosu
De lapte grosu,
Déca e in burduvu de cane
Nu-lu mananca nime.

CARTÎLE SATEANULUI ROMANU.

SCRIERE PERIODICA

pentru trebuintiele poporului romanu.

Descépta-te Romane!

Serbarea dîlei de antâiu Maiu.

Susu in delu la Cotroceni
Mai multi veseli commeseni
Si-alegea unu verde plaiu
Ca sa faca 'ntâiulu Maiu.
Mes'a 'ntinsa, prandiulu mare,
Vinulu spumega 'n pachare,
Vinu din tiera si pelinu,
Mai vertosu si vinu strainu.
Lautarii din viore
Canta doine, doinisiore,
Ospetii manca si bea,
Si beti'a-i absorbea
Intre risete si glume,
Intre cantece de lume.

Dara in midiloculu betiei,
Alu placerii si-alu orgiei,
Unu unchiasu betranu caruntu,
Garbovitu, plesiuvu, meruntu,
Cu tagartia la spinare
Gola, fara de mancare.
P'ale locuri trecatoriu,
Se opri 'naintea loru.

„La multi ani cu sanetate!
Dise elu pe neasceptate;
Dumneavóstra beti, mancati,
Si pre Domnulu laudati!
Adi mancati si-aveti si mane,
Er' eu suferu ca unu cane,

Ca unu cane blastematu
Ne beutu si ne mancatu.
Ba nici canii dumnevóstra
Nu-su flamandi in tier'a nóstra
Dar' *suntu alte lighioi*
Pre aice pre la noi,
Care moru de fome, striga
Ca nu au nici mamaliga,
N'au nici vaca la ogoru
Nici taciune 'n vatra loru,
Ci traescu flamandi ca canii
Dora astia 'su Romanii!

Suntu duoi ani de candu traimu,
Nu traimu, ci ne muncimu,
Fara pane, fara sare,
Fara bani si de mancare.
Copilasii nostri goi
Plangu si-ascepta de la noi,
Dar' si noi, de unde ore
S'asceptamu vr'o indurare!
Pote dela Domnedieu;
Dar' si elu precumu vedu eu
Par' cà-si trase mil'a éra
Dela asta bieta tiéra;
Par' cà ér' a urgisitu
Astu pamentu nefericitu,
De-a legatu si noru si ploie
Tocm'a-i adi candu ne despoie.

*Legile cu mii de dari
Ce ne ié de pre spinari! . . . .*

Dar' petreceti cumu ve place
Si mancati si beti pre pace.
Sunteti teneri si 'nstariti,
Sanetosi si fericiti;
N'aveti grigie, stati la mésa
La vinu bunu, la carne grasa.
P'asti grumazi cei vedu subtiri
Crescu totu crini si trandafiri,
Foculu vinului i-prinde
Ochiulu feteloru i-aprinde,
Er ai vostrii copilasi
Sboru cá nisce fluturasi,
Dela tata pan' la muma,
Floricele fora bruma,
Flori ce crescu si inflorescu,
Fara grigi de cumu traescu,
Pentru noi e totu necasulu . . .
Na! vedeti-ne obrazulu
Negru, aspru, scorogitu,
Arsu de sore, galbejitu;
Increti'a nostra frunte
Parc'o sapa lacremi crunte;
Copilasi nostrii, beti,
Au ajunsu cá de laeti;
Nu se scie une-ore
Candu se nasce neci candu more;
Alte-ori suntu chiar' periti
Prin cea lume rateciti,
Candu ni-i smulge dela coste
De ni-i facu soldati la oste . . .
Aleu dar' nu ve 'ntristati,
Beti, petreceti si mancati,
Ospetati-ve la mésa,
La vinu bunu, la carne grasa
Si traiti ca intr'unu raiu,
Cà dor' e di-'ntâiu de Mai.
Trageti d'antâiu 'n veselie,
Intr'unu risu, intr'o betia;
N'aveti téma de nemicu,
Las' se dica cei ce dicu
Cum-cà tiér'a, cene scie
Mane ce-are se mai fie!
Dór' va fi si pentru ea
Vre unu Domnedieu, vr'o stea

S'o redice din pripore
Si s'o puna pre petiore.
Dar' se dicemu unu cuventu,
Diceti c'am vorbitu in ventu,
Cà de-a fi si chiar' se piéra
Asta mandra dulce tiéra,
Si-omu vedé pagâni conchinti
P'unde-ai nostri buni parinti
Au luptatu cu vitezia
Se ne scape din sclavia,
Unde 'mi-zacu adi ingropati
Asti vitezi adevérati,
Unde-am trasu o brasda noua
Si-am udat'o totu cu roua
De mai fragede sudori
De-câtu rou'a de pre flori;
Unde stégulu libertatii
Cà unu sore alu dreptatii
Dup'atâtea mii doreri
S'a 'naltiatu abia de ieri,
Si-unde mii de vise line
Am visatu in nopti senine,
Si-omu vedé, se dicu, caduutu
Astu pamentu frumosu placutu,
Si-asta tiéra cea iubit'o
Se mi-o vedu cá si unu crinu
Seceratu d'unu braciú strainu
Si batendu-se in sange . . . . .

Aleo, Domne! cine plange!
Fratiloru, se me iertati
Cà ve facu se lacremati
Lasati grij'a la pusti'a
Se traiesca veseli'a!
Puneti flori de serbatori
Si prindeti-ve la hori.
Lasa cà d'o fi ursita
Tier'-a fi chiar' cutropita
Si se cada din seninu
In vr'o mana de strainu,
Totu Romanulu celu cu plugulu
O se-i porte, mare, jugulu;
Totu opinc'a, vai de ea!
Va rabda câtu va poté!
Eu c'o sama de copii,
Siepte morti si patru vii;

Noi cu dijm'a din cinci un'a,
 Noi batuti in totu-deun'a;
 Noi cu sute de nevoi,
 Noi cu reulu si totu noi!
 Noi cu clac'a si cu birulu.
 Noi cu biciulu si cvartirulu.
 Dumneavostre ca boeri,
 Cu midiloce, cu poteri;
 Vetii fi totu in largu si 'n bine,
 Totu cu fumulu in camine,
 Lumea este pentru voi
 Si ... necazulu pentru noi! ...

Me iertati boieri o leca
 Daca plangu, dar' o se mi-treca,
 Ca durerea omului
 Ca batai'a pomului,
 Ca se bate candu i-pasa,*)
 Dumneavostre stati la mesa.
 Sorele e anca susu
 Si mai e pan' la apusu.
 Sciu ca v' e camera plina
 De malaiu si de faina,
 Ca aveti porumbu **) destulu
 In granare, si 'n patulu;
 C'ati platitu si personale
 Si patent'a si rurale.
 C'ati platitu si pentru sorti,
 Si-ati rescumperatu pre morti.
 De ai carte ai si parte
 Daca n'ai nici banu, nici carte
 Rabdi in piele si nai traiu,
 Nu-ti mai ride d'antaiu Maiu.
 Noi nu scimu Craciunu nece Pasce,
 Boii nostri n'au ce pasce;
 Pan' se-i scotemu din iernatu
 De trei ori i-am cumperatu,
 Fometea si alte rele
 Ne-au scosu osele prin pele;
 Secel'a ne-a seracitu,
 Nu ai rostu nici de muncitu.
 Vrei se semeni, n'ai sementia,
 Si d'o ai stai la 'ndointia

Ce se faci antaiu si 'ntaiu,
 Cumu se-i dai de capeteiu,
 Te uiti cu doru la ogore,
 Ba si de copii te dore,
 Candu-i vedi strigandu turbati
 Nebauti si nemancati ....

Vedeti dar' ce trista stare,
 Ce duiose dile-amare
 Ce timpii grei amu apucatu!
 Ne gonesce vre-unu pecatu?
 Asia e fora indoieila,
 VEDIULU MEU NU ME INSIELA.
 Si-astu pecatu daca lu-sciti voi,
 Cu dreptu e se lu-tragemu noi?
 Se platimu noi e dreptate
 A vecinului pecate! . . . .
 Aleo! ér' ve tulburati!
 Eta tacu, boieri iertati
 Asia-i omulu candu-lu dore
 Par' ca-lu supera si o flore;
 Apoi cin' so friptu la focu
 Pierde cumpetulu pre locu,
 Ca-i e tema so mai patia
 Si mi-lu vedi suflandu si 'n ghiatia...

Dar' uitase-mi c'adi e Maiu
 Si boierii stau pe traiu,
 Dieu asia; culegeti florea
 Catu a tiené serbatorea
 Si 'necati mereu in vinu
 Alu doreriloru suspinu.
 Beti, mancati in risu si 'n glume,
 Raiulu vostru e pe lume.
 De-a mai fi prin ceriu vr'unu raiu
 Si-o mai fi in elu vr'unu traiu,
 Daca credemu legea nostra,
 N'a mai fi pre sem'a vostra;
 Si-o mai fi si pentru noi,
 Cumu e astadi pentru voi;
 Dar' vedu ér' ca plansu-mi vine,
 S'audimu boeri de bine!

G. Baronzi.

*) candu-lu dóre.

**) malaiu, cucuruзу.

SERBATORIA NAȚIONALĂ

3/15. Maiu.

Sórtea Romaniloru, imprasciati cá farin'a orbului, se póte asemená cu sórtea acelu siese frati, cari plecându in siese parti ale lumii s'au pierduu unii de alții si asceptau cu anima doiosa or'a revederei lor, — si acea ora dorita numai sosé. . . . .

Ast'feliu si cele preste 12 milioane de Romani 'si ascépta ór'a unirei lor, si ór'a unirei nu mai sosese. — Este între densii o unire, cà-ci ei toti au aceleasi dorintie si sperantie, ei suntu uniti in cugete si in semtîri; — dar' ce folosesce atat'a, candu ei nu-'si potu impartasi neci cugetele, neci semtîrile, — candu ei nu sciu nemicu unii de alții? — Nu semtîrile desbina deci pre Romani, nu, ci nisce ziduri poternice, nisce impregiurari fatale, cari facu cá sant'a dorentia a Romaniloru se fía cu atatu mai ardiétore, — cari facu adese-ori pre adeveratii Romani se cugete la derimarea acelu ziduri si la delaturarea acelu impregiurari, spre a da intru o buna-demanétia man'a unii cu alții, a se imbraciosiá ca frati si a striga: Traésca Romanismulu!

O! idea maretia! infratîrea tuturoru Romaniloru, unirea celoru preste 12 milioane de Romani sub unu singuru sceptru? Ce privelisce minunata si patrundietória! — O natiune mare si poternica . . . . . in urma o Romania ast'feliu cum a visat'o stramosii nostri, o Romania care se adapostésca sub scutul ei poternicu pre toti fratii de acel'asiu sange, pre toti fii dela ace'asi mama! . . . . .

Si cene ne opresce de a ne implení acésta dorentia, care este totu asié de santa si de drépta cá si dorenti'a unui frate de a imbraciosia pre fratele seu, pre care nu l'a mai vediutu dein cea mai frageda copilaria si care este aruncatu in intunereculu unei temnitie? . . . . . Cene ne opresce cá se damu cursu liberu sentiementeloru celoru mai nobile, ce facu se bata cu taría anim'a nóstra romanésca? —

Nemenea si nemicu nu ne póte oprí dela acést'a; ér' déca cu tote acestea se-ar' aflá cenev'a, care se se puna in

calea noastră, acel'a ar' fi unu fora-de-lege si incontr'a celoru fora-de-lege ai dreptulu se te aperi, — acestu dreptu tí-lu da Domnedieu! . . . . .

Desceptati-ve deci Romaniloru, Romaniloru dein patru anghiuri si scrieti pre steagulu vostru: „Unire — Infratire!“

Lasati luptele deintre voi pentru alte tempuri, lasati spiritulu de partida si ve uniti intr'o singura tabera, care se póрте numirea: „Romanismu.“

Priviti in giurulu vostru! Dëshchidetí-ve ochii si ve uitati cum se scóla dusímanulu, cá se traga folosu dein certele vóstre!

Natiunea romana e mare si nemenea nu o cunósce. . . Natiunea romana e nobila si toti o invinue. — E durerosu a vedé cum milióne de crescini gemu sub jugulu Musulmaniloru (Turciloru), dara mai durerosu este a vedé cum o nobila natiune este ingenunchiata in flórea teneretiei ei, si jertfita lacomiei selbatice a unoru corbi flaméndi, cari dela anulu 600 d. Crist. se hranescu dein sangele celoru ce gasescu in calea loru. — Acésta natiune, desí junghiata, are inca tóta puterea de vietia, pentruca e tenera. . . Ran'a ei e vindecabila.

Dar' cu atatu mai durerosu este, candu se lasa ran'a cá se sangere, candu nu se face nemicu pentru a o vindecá si ast'feliu se scurge incetulu cu incetulu vietí'a aceleí'a, care ar' trebui se mai traésca inca díle indelungate si se se bucure de rodurile osteneleloru, de rodurile virtutiei. . . . . Ast'feliu piere natiunea romana si nu va mai remané nemenea cene se o planga. . . Ea piere cu vietia, piere cu díle, si in locul ei se va inaltíá ucigasiulu seu.

Si se nu se crédia ca aceste prevederi suntu purcese dein o anima fricosa! . . . . . Nu, ci ele suntu adeverulu curatu. —

In Romani'a libera, speranti'a Romanismului, o lupta crâncena între romanu si romanu, o societate nemítita si grecita, unu poporu inse, pana eri-alaltaeri, lasatu prada nesatiului relei ocármuiri.

In Transilvani'a, desi vietia nationala n'a peritu cu totulu, ea este amenintiata de catra tiranulu inimicu, si dein di in di scade si se apropia de perire. — Poporulu e plugariu si seracu. — Aceia cari au invetiatu cev'a carte abia potu dobandi cate o deregatoria si acest'a in cele mai multe casuri numai deca se lapeda de sangele loru. . . . Deca unu deregatoriu romanu va indrasni se arete celu mai micu semnu de iubire pentru natiunea, pentru poporulu dein care a esitu — 'si pierde postulu si trebuie se traesca, in cea mai mare lipsa, seu se iee lumea in capu. . . . Deca unu deregatoriu romanu va indrasni se iee de miresa o romanca cade dein gratia marelui stapenu, — de acea multi au inceputu se-'si amestece sangele cu celu ungurescu si se-'si cresca copii unguresce, ast'feliu ca se afla case romanesci in cari nu se vorbesce romanesc. — Singuru poporulu, bietulu poporu 'si mai pastreza sangele curatu si nepatatu; la elu se afla si santulu altariu alu limbei romanesci, alu datineloru stramosiesci si alu focului de romanismu. Nu s'a vediutu poporu, care se tienea atatu de multu la nationalitatea s'a, ca si poporulu transilvaneanu. Dar' vai! Ungurii sciu prea bene acest'a si, avendu tota puterea in man'a loru, incerca a 'nabusi si acestu dein urma semnu de redesciptare a natiunei romane. Ei inchidu scolele romanesci si tramitu pre copilulu Romanului la scola unguresca, unde le pune cate unu invetiatoriu care nu scie neci vorbi romanesc. Va se dica nu numai Comitele si Vice-Comitele, Judele cercualu si celu procesualu este unguuru, — nu, atat'a nu e de ajunsu spre a sterpí pre Romani, — trebuie ca si invetiatoriulu se fia unguuru, trebuie ca si limb'a Romanului se piera, pentrucá Ungurii se pota dormi linisciti. . . . .

In Ungaria Romanii suntu cu multu mai apropiati de magiarismu decatu in Transilvani'a. Vietia nationala aici nu este mai de locu. Poporulu, — care nu si-a parasitu neci limb'a mamesca, neci moravurile strabuné, — e prad'a magnatiloru unguresci si jertfa jidaniloru cutropitori. — Scol'a si limb'a suntu cu multu mai periclitata (in primejdia) decatu in Transilvani'a, unde Romanii totusiu au prinsu cev'a radacini in desvoltarea loru nationala.

In Bucovin'a suntu pucini Romani invetiati, cari se nu fie germanisati, lesîti séu (Dómne feri! Red.) chiar' jidoviti. Dein fondulu relegionariu românû s'au infientiatu in Cernauti o Universitate, care mai multu e nemtiésca si jidovésca decatu romanésca.

Ce se mai dîcemu despre Basarabi'a? Ore mai suntu si acolo Români? Statistic'a ne spune ca suntu preste 800,000, dar' atat'a e totu ce scimu.

In Turci'a suntu la vre' doue milióne Romani. Arare-ori se aude vorbindu-se de densii. Unii î-i confunda cu Grecii, altii cu Bulgarii, er' altii dîcu ca ei suntu turci-crestini. — Astadi candu, de doi ani de dile, gazetele suntu pline cu numele poporeloru dein Resaritu si audimu pre tota diu'a dîcîndu-se: Bulgari, Serbi, Bosniaci, Herzegovineni si Muntenegrini, astadi dîcemu neci nu se face pomenire de celea doue milióne Romani, cari si ei dorescu a se scóte de su jugulu turcului pagânu.

Scimu totu ce se intempla in Afric'a, Americ'a si Australi'a, — dar' nu scimu nemicu dein cea ce se intempla cu fratii nostri, cari gemu sub jugulu streiniloru fora de mila (indurare) . . . . Si se mai avemu sperantia in renascerea Romanismului!?

Gazetele romanesci ar' trebuí se aiba in vedere tote provinciele (tienuturile) locuite de Romani si se faca cunoscute tóte miscarile de vietia, suferintiele si dorintiele tuturor Romaniloru — de pretutindinea. — Numai ast'feliu ar' semtî, voií si dori un'a toti Romanii, — numai ast'feliu se-ar' mai poté renasce inflacaratulu semtiementu de adevratu Romanismu, care nu se opresce la marginea tierei séu a provinciei, in care locuesce cenev'a, ci strabate in totu loculu unde da de acel'asiu sange si ace'asi limba. — Urmându inse cá pana acumu, fiendu si mai departe nepasatori pentru caus'a comuna a Romanismului, incetulu cu incetulu se va reci cu deseversire si acelu focu care a mai remasu in anemele Romaniloru si preste pucinu natiunea romana va fi mic'siorata si in urma chiar' cutropita.

Dee Domnedieu cá acestea prevederi ale miele se fie gresîte; dara e o urmare firésca (naturala) ca acolo unde nu se face nemicu nu se pote acceptá neci unu bene, si ce'a ce nu merge inainte trebuie se mérga inapoi.

Amu disu mai insusu ca Romanii suntu despartiti prin ziduri poternice; amu disu ca acestea ziduri trebuie sparte si ca trebuie se ne stringemu cu totii in taber'a Romanismului scriendu pre steagulu nostru: „Unire — Infratire.“

Se nu se crédia ca prin acestea voiimu se resculamu pre Romani. Nu; Romanii se remâna totu asié de pacinici si de linisciti cumu au fostu pana acumu. Dar' se se descepte dein somnulu celu de mórte, in care i-i adêncira Varvarii de tirani, si se lucre in marginele legeri pentru inflorirea si marirea Romanismului, — ce'a ce nemenea nu ne póte opri, pentruca scopulu nostru este nobilu, pentruca cînt'a nóstra este sciuta, este drépta inaintea ómeniloru si inaintea lui Domnedieu.

Amu disu ca déca cenev'a se va pune in calea nóstra se-lu combatemu. Da, se-lu combatemu cu armele pre cari ni le da legea si dreptatea.

Se lucramu pentru desvoltarea nationala a poporului — fiecare acasa la densulu, — dar' se ne impartasímu urmarile lucrariloru nóstre, — se ne impartasímu gândirile si sentimentele, suferintiele si durerile nóstre, — in urma se ne cunóscemu unii pre altii.

Sta in poterea nóstra cá se avemu in totu anulu o serbatória nationala, la care se se intrunésca alesii Romaniloru dein tóte anghiurile locuite de ei. — N'avemu decatu se-o facemu.

Lucrându ast'feliu, va trebui negresítu se sosésca si or'a multu dorita, in care cele preste 12 milióne de Romani se fia uniti sub unu singuru sceptru, — nu prin versare de sange — nu, ci prin nepotentia de a se mai tiené desbinatu ace'a ce este unitu, ace'a ce in sene forméza unu totu, unulu singuru si nedespartítu.

O ce momentu maretiu ar' fi acel'a!

Grădinaritul

(*Prelegere publică, ținută în conferința învățătorilor romani din Arad, de Nicolau Avramu învățătoriu în Totvașadia.*)

Grădinaritul se împarte în 3 părți: A) Pomari'a; B) Legumeri'a și C) Florari'a.

A) Pomari'a

I. Pusețiunea se fie câtu se pôte radicata și aprôpe de riu ori de atare lacu, séu celu pucinu se fie provediuta cu fontana buna. Se nu fie langa drumu, căci prafulu redicatu din drumu, e fôrte stricatosu pomiloru fragedi.

II. Pamentulu în grădin'a de pomi se fie, precum e în giurulu acel'a; éra daca ar' fi mai multe soiuri de pamentu în acelu hotaru, atunci se se aléga celu mai bunu și mai sfarmiciosu, că se fie usioru de lucratu. Nu e adeveratu că de scôla de pomi se alegemu pamentu slabu, dicându că daca se voru sadî în altu locu mai bunu, li va prii mai bine, — căci și pomii, ca și ómenii și animalele în verst'a tinera, au lipsa de grigia și nutrementu mai bunu.

III. Împartirea pomiloru e în deobsce: 1) în pomi proprii, și 2) în tufe.

IV. Speciele. În grădinile nôstre mai vertosu sunt:

1. Granelóse séu soiulu merelor (Pomaceae), precum: marulu, perulu, mespilulu, gutâiulu și scorusiulu;

2. Cu simbure tare (Amygdaleae), precum: migdalulu, pierseculu, caisinulu, prunulu, porumbelulu, ciresiulu și visinulu.

3. Nucile (Juglandae) și

4. Fragile-Murele (Moreae), precum: fragariulu, smochinulu și murele.

V. Alegerea soiului pomiloru, trebuie se fie cu privire la soiulu pamentului și pusețiunea locului. — Asiá d. e.

1. În pamentu moderatu umedu: pruni, porumbei.

2. " " nasiposu varosu: caisini, mandule și via.

3. " " " pietrosu: perseci, ciresi și nuci.

4. " " moderatu uscatu: peri.

5. " " " nasiposu: fragari și visini.

6. " " cu huma: cocazi și strugurei.

VI. Înmultirea pomiloru mai naturala e din sementia. Se sporescu și prin plantarea mladitielor și prin presadirea celoru resariti din radecini (pui).— Loculu unde se sporescu pomii se numesce:

Scôla de pomi și se împarte în scôla mica și scôla mare.

1. Scôla mica se folosesce la semenarea sementiilor și plantarea mladitielor, pentru aceea trebuie se fia aprôpe de fantana.

a) Semenatul se întempla astfeliu:

La sementiele menunte tragemu cu sap'a mica bresde de 10 centimetri afunde și 20—30 cm. îndepartate de olalta lasându-se la alu 4-le rondu 60 cm. locu de amblatu la lucru. — În aceste bresde semenâmu sementi'a, o acoperimu cu pamentu, și deasupra

— de este — punemu gunoiu putredu, dar' se remana brésd'a ceva góla cá se se cunósca locul ei.

La sementi'a mare d. e. perseci, manduli, nuci s. a. intindemu sfór'a si pe langa ea punemu cu unu parusielu, câte o sementia in departare de 30—40 cm. de olalta. — Nucii mai bine e se se semene in locul lor statatoriu. — Dupa resarire se se tiena locul curatu si sepatu. — Se póte sepá bine cu unu instrumentu facutu cu unu cuiu lungu de 30 cm. ascutitu de amendóue capetele, éra la mijlocu încárnitu ca unu unghieriu-dreptu, unu capetu se infige in o códa (ca la sépa) éra cu cel'alaltu se sépa intre pomi. — Cu acestu instrumentu se sépa bine si nu se strica radecinile.

Timpulu semenatului *) pomiloru este candu sunt cópte respectivele frupte si cadu; — se póte impartí asiá:

Tóm'n'a: Marulu, perulu, prunulu, ciresiulu, perseculu, scorusiulu, nuculu, gutâiulu, paducelulu, porumbelulu, alunulu, visinulu, cornulu, s.a.

Primavér'a: Fragarii (in maiu, resaru in 8—10 dile) murele, si acatii (penari).

Vér'a: Fragarii (candu pica rodulu) si ciresese.

b) Implantarea. Luàmú crengi din respectivulu pomu, desbinàmú mladitiele pe unde au crescutu din crénga si asia le implantámú in pamentu, ca se fie din josu 2—3 muguri, si din susu éra 2—3. Loculu se se ude desu.

Prin implantare se potu sporí: gutâiulu, strugurelulu, vi'a, agrisiulu s. a.

c) Vlastarii radeciniloru (puii) cari resaru impregiurulu unorú pomi, se scotu cu radacini si se sadescu ca de sine statatori in scól'a mare. — Asiá se potu sporí: gutâiulu, porumbelulu, man'a, prunulu, cornulu, agrisiulu s. a.

Dupa ce au crescutu pomisiorii, in anulu primu in scól'a mica, se resadescu tóm'n'a séu primavér'a in scól'a mare, scurtandu-li-se atátu radecinile, câtu si trunchiulu. — Persecii, fragarii si acatii numai primavér'a se se sadésca.

2. Scól'a mare se folosesce dela transplantarea pomiloru din scól'a mica, la nobilarea si crescerea pomiloru, pana la sadirea lor in locul statatoriu. — Se imparte in 8 table, fiindcá in totu anulu avemu de a sadi cu pomi merunti o tabla, carea numai dupa 5 ani se golesce, prin urmare vor fi 5 table totdeun'a ocupate cu pomi, si 3 table fara pomi. — Aceste 3 table au a se intrecultivá (közbenművelet, Zwischencultur) cu legume, gunoindu-se rationalu, spre a se face locul fructiferu, pe candu vine rondulu pe aceste table, spre a se sadi éra si cu pomi.

Nobilarea pomiloru se face in mai multe chipuri, si adeca:

Primavér'a: in crepatura sub cóje, diumetate cóje, in cóste,— copularea, calaritul si lipitur'a ochiului;

*) Unele sementie se potu tiené si pre altu anu, precum: de maru, peru, scorusiu, gutâiu, fragari si acati; éra dela ciresu, prunu, persecu, nucu, visinu si cornu numai atunci próspete sunt bune, càci de se usca, si in acelu anu semenate, séu rare ori séu nici candu nu resaru.

Vér'a: oculatulu cu ochiu menatoriu si cu ochiu adormitu si tilinculu (inelarea).

Dintre acestea, cá mai practice recomendu, primavér'a sub diu-metate còje si copularea; éra vér'a prin Iuliu-Sept. ochiulu adormitu.— Aci amu se observu cá nucii suferu numai ocularea; éra ciresiloru li priiese mai bine prin copulare si oculare.

Pe cele mai multe locuri ciresiloru nu li place locul. — La acést'a potemu ajutorá daca vom nobilá ciresii in prunus mahaleb, carii in totu soiulu de pamentu crescú si rodescú regulatu, — tot-deodata potendu-se bine folosi si in gradin'a de legumi, càci nu crescú mari. — Cari voescu se aiba ciresi mari, se nobileze in prunus avium (ciresé paseresci de dealu), inse acestea numai in locuri sventate si redicate voru ajunge perfectiunea. — Cei de antái remanu mici; éra acestea crescú pana la 12—13 metrii inaltime, si 50—80 cm. grosime in diametru, inse nu rodescú numai la alu 6—10-le anu.

VII. Saditulú pomiloru la loculú statatoriu pentru rodire se se faca asiá: Pentru saditulú de tómn'a se sépa gróp'a in Aug.—Sept. éra pentru saditulú de primavéra, se sépa tómn'a. La sadire — de e loculú redicatu — se pune pomulu cu ceva mai susu de ce a fostu mai 'nainte in pamentu, redicandu-se pamentulu pe langa elu; éra de va fi la siesu, se ample gróp'a tóta cu pamentulu scosu din ea, si apoi se pune pomulu de-asupra, aducúndu-se pamentu pe langa rade-cina, se scutura pomulu, cá se între pamentulu între radecini, dar se nu se calce; apoi se uda bine cu udatoriulu, prin ciuru. — Astfeliu se va nasce unu delutiú pe langa radecin'a pomului, care cu timpulu se asedia, — Totu la saditu se pazesce se nu fie prea mare corón'a in proportiune cu radecinile, ce de ar fi, se mai retéza crengile. — Legarea de pari nu e recomandabila, numai in casuri neincunjurabile e permisa (iertata).

VIII. Form'a. Pomii se crescú in multe forme, precum: piramidu, potiru, coróna 'nalta, fusulu, ciucurulu, palmeta, girland'a s. a. Pomiloru se dà form'a, respective se incepe form'a in scól'a de nobilatu, éra la unii numai dupa sadire la loculú de roditu. — In casulu din urma se presadescú pomii de locu in anulu I. dupa nobilare, candu inca numai o mladitia are pomulu nobilu.

IX. Ratediarea se incepe de locu din anulu I. si e de lipsa din mai multe cause, precum:

1. spre a regulá corón'a, dandu-i form'a de noi dorita,
2. la formarea altoru figuri de pomi,
3. spre a produce pe pomu ramuri roditórie, cá prin acestea se se tiená pomulu din anu in anu in rodire, si
4. spre a scí moderá rodirea prea mare a unoru pomi, prin carea ar' devení slabanogi.

Ratediarea pomiloru, precum se face la unele locuri, nu numai cá nu folosesce, ci inca mai multu strica. Ratediarea rationala a pomiloru se baséza pe botanica. Acésta sciintia, pe langa aceea cá e folosítoria, ar' ample multe óre libere ale invetiatoriloru cu placeri

nepretiuite, căci si Linné au numitu scientia amabilis, obiectulu scrutarii sale, Botanic'a (sciint'a despre plante). —

X. Diverse. Sepatulu pomiloru imprejuru, se nu se negligeze nici candu.

Gunoiulu se nu se puna in apropiarea trunchiului, ci in ceva departare, in cercu.

Muscii de pe trunchiu se se curatie câtu de bine, căci sub ei locuescu insecte menunte.

Pomii mai marisori si cei mari, e bine ca tómn'a se se varu-ésca cu varu, mestecatu cu gunoiu de vite cornute.

De omidi — se intielege — că pomii trebuiescu bine curatîti.

Instrumentele de gradina, trebue totdeun'a se fie in stare buna, mai alesu cutîtele, fôrfecile si firesulu, se fie din materialu bunu, si bine ascutite. *)

La nobilare se poftescu legaturi bune, unii recomanda: atia, fuioru, hartia, galanu s. a, inse din aceste nici un'a nu corespunde scopului. — Mai bune legaturi sunt cógea (de sup cea verde) teiului, se pregatescu astfelu: Se taie in lungimea dorita, se léga la olalta in legaturi mici, se baga in caldare cu apa de riu séu de plóe cu pucina cenusia, se ferbe 1—2 óre si candu se deslipesce in mai multe pâтури, le desfacemu in mai multe fasii, dupa placere de late, dar câtu se póte mai subfîri. — Aceste nu se rumpu si sunt fôrte bune la tóte feliturile de legaturi, — luandu cele mai fine la oltuire, éra cele mai gróse la alte trebuintie.

Céra de pomi: $\frac{1}{2}$ K. resina alba séu négra se pune pe focu se se topésca incetu; candu e topita se ié de pe focu, se adauge 1 Dgr. séu si 1 Dgr. oleu. — La folosire o topimu totdeun'a de nou, inse se grigimu se nu oparimu pomii cu ea.

Alta: 12 Dgr. resina alba, 6 Dgr. terpentinu grosu si 1 Dgr. séu, — se topescu la focu, apoi se vérsa in apa si acolo se facu rude mici, cari se infasiura in carthia unsa cu oleu, pana la intrebuintiare; — acést'a se póte intrebuintia asiá rece. —

Se afla si gat'a in apoteci si in negotiatorii, mai buna inse e asié numit'a: Mastix L'ohme le fort.

B) Legumeri'a.

I. Pusetiunea e mai buna catra mediadi-resaritu ori mediadi-apsu, in siesu, căci loculu redicatu e prea secu pentru legumi.

II. Pamentulu la legumeria se fie mai bunu; celu negru in potere e celu mai corespundietoriu, mai alesu de e si cu pucinu nasipu.

III. Impartirea gradinei de legumi e mai corespundietoria in 4 table, lasându pre de laturi rabaturi pentru pomi menunti, flori, ierburi de medicina s. a. — In medilocu se face fontan'a. —

*) De multe ori se cumpera outite si alte instrumente scumpe si rele; — spre a incunjurá acést'a, rocomendu:

1. Fabricatele lui Dittmar (Heilbronn, Würtenberg) cari se potu capetá la Koszka negotiatoriu de feru in Aradu.

2. Fabricatele lui Breitmayer Frigyes din Buda-pesta (Egyetemtér 2. sz).

IV. Gunoirea. Cá se potemu inaintá cultur'a legumeloru, e fórte de lipsa se avemu gunoiu din destulu si bunu, ba si de mai multe soiuri, cà-ci pe cele 4 table le vom gunoi asiá:

1-a. De totu, adeca cu gunoiu própsetu cam de 15. cm.

2-a. De diumetate.

3-a. Numai cu gunoiu putredu, cam de 2—4 cm. si

4-a. Nici cátu. — In altu anu acést'a primesce Nr. 1. —

V. Legumele se impartu: 1. salate, 2. lobode, 3. verze, 4. pastaióse, 5. cepe, 6. bostanóse, 7. radecinóse, 8. cartofi, 9. piparci. 10. paradise, 11. sparga si 12. ciuperci. —

A vorbi despre tóte in detaiu, dupa cum asiu voi — nu-mi e cu potintia cu acést'a ocaziune, ci me voiu sili a atinge unele indrumari, din cultivarea loru.

VI. Cualitatea sementiei are mare influintia asupr'a planteloru. Sementi'a trebue se fie bine desvoltata si cópta. — Timpulu de candu e sementi'a inca are insemnatare in cultur'a legumeloru; caci sementi'a própseta da mai multa frundia si cotóra, éra rodu séu sementia mai pucinu si radecini mai mici; precandu din contra fiindu de mai multi ani, va da mai pucinu cotoru, frundie séu capetini, dar cu atát'a mai multu rodu séu sementia, éra cele radecinóse mai mari si mai fine radecini.

Din acésta cauza folosimu sementia própseta la acelea dela cari voimu se intrebuintiamu frundiile séu capetínele; éra sementia mai betrana vomu folosi la acelea, unde voimu se avemu sementie séu roduri. — Deci

1. Sementia própseta séu de unu anu se folosimu la salate, lobode, verze, paradise, ciuperci si pastinacu (aceste 3 din urma séu nici de cátu, séu arare ori resaru din sementia mai betrana). —

2. Sementia de 2—3 ani la: pastaióse, cepe, radecinóse, piparca s. a.

3. La bostanóse e mai buna sementi'a in alu 5—6-le anu, dar se póte folosi pana in alu 8-le.

VII. Loculu potrivitu. In tabl'a I. vomu pune legumele caror'a le priesce gunoiulu, precum: verzele, bostanósele si zelerulu; — in tabl'a II.: salat'a, lobod'a, pastaióse si din bostanóse; in tabl'a III.: radecinóse si cepele; si in tabl'a IV.: napi, mazere, crumpi si caralabe.

Indrumari speciali. 1. Salate. Salat'a are o multime de soiuri, dintre cari amintescu numai cea de campu si cea de gradina cu capetiéna.

Salat'a de campu se póte semená prin Sept. in pamentu de gradina, si in decursu de mai multi ani pe acelu locu vomu avé timpuriu primavér'a.

Salat'a cu capetiéna este de primavéra, véra si de iérna. Fiecare debue se o presadimu cá se se desvólte din deplinu. Salat'a de iérna semenându-se in aug.-sept. si resadindu-se in oct. vomu avé in martiu-aprile capetiéni frumóse.

2. Lobod'a si macrisiulu. Lobod'a inca are mai multe soiuri, ací amintescu numai cea de o véra si cea de mai multi ani. Cea d'antaiu se semena in fauru—aprile, éra cea din urma in ori ce timpu. —

Macrisiulu este selbatecu si de gradina. Celu de gradina éra lungaretiu-latu in frudie si de celu menuntu rotatu. Se sémena in ori-ce timpu si cresce mai multi ani pe acel'asi locu. Se póte si presadí din radecini. —

3. Verzele se impartu in multime de soiuri, precum curechiulu, chilulu, caralabe, carfiolulu, rosarinlu, broculi s. a.; acestea éra se impartu in deschilinite feliuri. — Verzele se sémena primavér'a in pátulu séu in liberu, apoi se sadescu la loculul creșterii, grigîndu bine de plevitu si sapatu.

4. Pastaiósele se cultiva — de comunu — mai usioru, deci cultur'a loru e cunoscuta. — (Mestecarea séu crucisiarea se intempla la acestea fórte usioru).

5. Cepele se impartu in cepe rosí (cari au o multime de variatiuni), aiu, hasíme s. a. — Cép'a propria séu cea rosia, dupa ce a resaritu din sementia si are 3—4 frundie, se se presadésca in locu bunu (in tabl'a III) càci inca in acelu anu va cresce frumósa. — Cele ce remanu menunte nesadite se punu in anulu viitoriu se crésca. — Cepele egiptene facu in verfu in locu de sementia éra cepe menunte, aceste merita sporirea.

6. Bostanóse. De acestea se tienu : pepenii, lubenitiile, ludaiile, cucurbetele, crastaveti s. a. — Acestea éراسi suntu de mai multe feliuri. — Sementi'a acestor'a nu prea resare in pamentu rece; — insectele inca o strica. — De insecte se crutia, de vomu tiené sementi'a in otietu cat'va timpu, asié si resare mai iute. — Unii punu la sementiele scumpe — piparca menunta, candu le punu in pamentu, — se dice cà insectele nu o atingu astfelu. —

Lós'a antaia dela crastaveti si pepeni, nici candu séu fórte raru rodesce, deci candu e cu 5—6 frundie se taie verfulu dela ea; — lósele laterali séu de alu 2-le ronu putienu rodescu, de aceea si dela aceste vom taiá verfurile, dar lósele de alu 3-le ronu cu atátu mai multu voru rodí. — Lós'a ludaieloru numai odata se taia; éra a lubenitieloru nici odata.

7. Radecinóse. Ací se socotescu: morcovii, petringelulu, pastinaculu, zelerulu, napii, zwecele (napii rosí), radichele s. a.

Morcovii, petringelulu si pastinaculu se sémena in ronduri; zelerulu, napii si zwecele se potu sementá si pre locu. — Radichele se punu prin Iuniu cam 30 cm. deolalta.

Zelerulu, daca voimu se fia frumosu — poftesce separe si udare multa.

8. Cartofele sunt timpurie si tardie. — Cartofii au fórte multe soiuri, dintre cari se recomanda: timpurii *Early rose* si cele de 6 septemani, éra tardie *Late rose*.*)

9. Piparc'a (piparusiulu, ardeiulu). Este dulce si iute (tare). — 'Nainte de sementatu e consultu, se se lege sementi'a intr'unu petecu séu saculetiu, unde se se ude, tienendu-se umeda pana se cunósce coltiulu si numai apoi se o sementámu.

*) *Early rose* si *Late rose* nu sunt espuse putrediunei ca alte soiuri.

10. Paradisele (patlagica) sunt mici si mari, timpurie si tardie; — se sadescu. Cultivarea e mai buna pe pari in susu, séu pre latiori, curatiendu-se vlastarii netrebnici. — Unii le lasa numai pe josu. — Legate susu se cóce fruptulu mai bine si mai iute, ér' locu nu cuprindu asia multu.

11. Ciupercile inca se potu semená si cultivá in gradini, inse poftescu o deosebita grigia.

VIII. Diverse 1. Nota la producerea sementiei. Déca voimu din careva soiú de legumi se producemu sementia, debue se padîmu cá din famili'a aceea se nu fie in apropiare — sub timpulu in florirei — altu soiú. D. e. se nu fia aprópe curechiu¹ de caralabe séu de chilu séu de brosbé; asiá nici fasole alba se nu fie aprópe de altu-feliu s. a. — Din mestecarea prafului prasitivu usioru urméza crucisiarea (corcesirea) producúndu-se unu soiú cu alte insusiri, cele mai de multe ori rele.

2. Purecii de gradina, se omoru séu se alunga :

a) Daca punemu in apa petroleu si cu aceea udámu ;

b) Presarându flori de putiósá (Schwefel-Blüthe, Kénvirág), — spre care scopu este unu instrumentu (foi mai ca la fauru, Kénfuvó); — prin acest'a si alte insecte se prapadescu.

c) Ap'a in care s'au topitu alaunu (piétra acra).

d) Cu semenarea canepéi si busuiocului intre straturi.

Eu am folositu cele de sub a) si d) si totdeun'a cu resultatu bunu.

C) Floraria.

I. Pusetiunea se fie câtu se póte in faci'a sórelui, inse se aiba umbra in unele parti, carea se póte produce si prin tufári.

II. Pamentulu se fie bunu si in potere. — Gunoiu lu pucinu 'lu potu suferi, fara numai de va fi bine pregatitu. — Mai bine e se se gunoiésca tómn'a cu gunoiu putredu, cu cenusia si cu pucina rumegatura de firesu. — In pamentulu lutosu si nasipulu de riu séu versatur'a noroiului inca sunt bune.

Deosebitele flori poftescu deosebita pregatire de pamentu, inse in pamentu — bunu demedilocu potemu cultivá mai tóte. — Florile poftescu multa grige, mai cu séma separe si udare.

III. Florile se impartu : 1. de véra (Sommergewächse, nyáraló); — 2. Erburi de ornamente (Ziergräser, díszfüvek); — 3. Suitóre (Schlingpflanze, kuszók); — 4. De mai multi ani (Perennirende, évelők); — Pentru óle (Topfgewächse, cserépnövények); — 5. De apa (Wasser-Pflanzen, vizinövények); — 6. Cepóse (Blumen-Zwibeln, hagymásnövények); — 7. Radecinóse (Knollen-Gewächse, gumós növények).

Din acestea se recomanda : 1. De véra: Ros'a de tómná (Aster). — Crést'a cocosiului (Celosia cristata). — Viól'a (Cheiranthus annus). — Persiceii (Balsamina). — Nu-me-uitá (Myosotis). — Petunia, Phlox, — Reseda odorata et grandiflora, — Verbena hybrida, — Zinia eleganta, — Waitzia, — si busuioculu.

2. Erburi de ornamentu: Coli'a (Stipa pennata, árvaleány haj). — Cipca (Zea japonica).

3. Suitóre: Zorile (Ipomœa) — (Periploea graeca) — (e tufa suitóre fórte frumósa, nã poftesce locu multu si e de mai multi ani). — Cobaea scadens (ér e fórte frumósa cu flori, e de mai multi ani).

4. De mai multi ani: Rugitiile nobile, — garófele (Dianthus — Nelken-szekfű). — Cocosieii (Primula) — Jale (Salvia = Zsály). — Toporasiulu (Viola tricolor).

5. Pentru óle: Fuchsia feliurite; — Pelargonio o multime de varietati, — Primula chinensis, — Rosmarinu.

6. Apatece: Nu se prea cultiva pe la noi, dar' se póte incercá cu Cyperus papyrus.

7. Cepóse: sunt fórte frumóse primavér'a: Hyacinthe — Crinii (lilium) — Tulipanu si Tazete.

8. Radecinóse (tuberculóse) Georghine (Dahlias) — si Anemone.

IV. Semenatulu si sadirea. Unele din flori se sémena in pátulu, séu in stratu deosebitu, apoi se transplanta, precum: Ros'a de tómnã, — viol'a, — persiceii, — petuni'a, — phlox, — verbene, — zinia, — garófele, — toporasiulu, — pelargonio, — cocociei. — si jale.

Sunt cari se potu transplantá, dar mai bine li e daca se sémena pe locul statatoriu, precum crést'a cocosiului, — coli'a, — cipca, — nu-me-uitá s. a.

Sunt éra cari nici de câtu séu arareori se prindu daca se transplanta, precum: reseda, — zorile, — s. a.

Cepósele se punu la locul loru de infloritu inca in augustu—septemvre, pentru primavér'a urmatóre.

V. Diverse. 1 Rugiti'a. Ornamentulu celu mai mare a unei gradine, fara indoiéla sunt rugitiile nobile; càci sunt feliurite variatiuni si inflorescu — cele mai multe — de primavér'a pana tardiu tómn'a; de aceea nici nu potu recomandá din destulu sporirea loru, carea e astfelu:

Tómn'a séu primavér'a sadimu in gradina rugi selbatece (rosacanina). Acestea in iuniu-iuliu se oculéza pe ochiu menatoriu séu in aug.-sept. si oct. pe ochiu adormitu. — Preste iérna — partea nobila — se ingrópa in pamentu; — in martiu — odata cu vi'a — se desgrópa se léga catra unu paru si curatiéndu-se se lasa in pace. — Catra finea lui maiu incepu a inflorí. — Preste véra se retéza. — dupa cum cere soiulu, care lucrare o aréta singura rugiti'a respectiva, numai bagare de séma se fia, — càci unele sunt cari debue scurtu retezate si sunt cari mai nu debue retezate.

2. Buchete si cununi uscate iérn'a se facu usioru din Waitzia grandiflora, carea este de deosebite colori.

aspra regula si disciplina. In acést'a sta tari'a nostra, chizesiuirea invingerei, cinstea numelui nostru. — Amintescu trupeloru ca trecându, noi intramu in Romani'a, tiéra pretina noue din timpurile celea mai vechi, — pentru acarei'a neaternare s'a versatu multu sange rusescu. Sum incredentiatu ca noi vomu intimpiná acolo ace'asi primire pretinésca, pre care au intipinat'o strabunii si parentii nostrii. — Poftescu cá in schimbulu acestoru sentieminte, tote gradele (ostasii de totu rangulu) se resplatésca fratiloru si pretiniloru nostrii cu deplina pretinia, cu pazirea rendueliloru statorite la ei, si cu ajutorarea loru incontr'a (inpotriv'a) Turciloru. Era candu va cere trebuinti'a se le apere averea si casele loru chiar' cá si pre ale nóstre." —

Si intru adeveru ca, — pre candu o parte a armatei rusesci au strabatutu prin Asi'a pentru de a dá si din ace'a parte navala asupr'a Turciloru, — pre atunci marea armata a Rusiei si-au luatu calea prin Romani'a (prin partea vechiei Moldavie) pentru de a strabate in lontrulu Turciei europene. Acést'a inse o au facutu in urm'a unei invoieli imprumutate, — dupa care Romani'a lasa trecere libera armatei rusesci, ér' Rusi'a asecura pazirea nevatemata a tierei romanesci si asiedieminteloru acelei'a. —

La intrarea armatei rusesci pre pamentulu Romaniei, Comandantulu acelei'a Nicolae, indrepta catra Romani urmatóri'a procliamatiune:

„Cetatieni Romani! Dupa porunc'a Maiestatiei s'ale Imperatului intregi Rusia, armat'a s'a care, sub comand'a mea, are se se lupte incontr'a Turciei, intra astadi in tier'a vostra, care nu pentru antai'a data o intempina cu bucuria ostirile rusesci. — Vestindu-ve acést'a, ve dechiaru ca venimu la voi cá vechi preteni si voitori de bene; sperezu (nadajduescu) a gasi la voi ace'a primire sufletésca, care o-au aretatu strabunii vostrii ostiriloru nóstre in trecutele batalii, ce le-amu avutu cu Turcii. Dein partea mea, intogmindu-me dupa poruncile imperatescei s'ale mariri a prea inaltului meu frate (— a imperatului —), me sentiu detoriu a ve face cunoscutu voue Romaniloru ca trecerea ostiriloru nóstre prin tier'a acést'a, — unde voru sta numai pucinu tempu, — nu trebue neci-decum se ve turbure, — fiendü-ca Ocarmuirea vostra este socotita de noi cá si pretini noue. — Ve poftescu dara prin acést'a, a ve urma in pace trebile vóstre si a usiura armatei implenirea lipseloru si a trebuintieloru s'ale; — totu odata amu luatu tote mesurile de lipsa pentru cá, ori-ce se-ar' da armatei, se se platésca deplinu si fora intardiére dein cass'a (vistieri'a) militara. — Ve este cunoscutu ca armat'a maiestatiei s'ale se vestesce prin poterinc'a s'a disciplina, — sum incredentiatu ca ea 'si va pazi onórea in mediuloculu vostru, — ostirile nóstre nu ve voru tulbura liniscea, ci voru pazi legile, si-pónele si averile paciniciloru cetatieni. — Romani! Stramosii nostrii si-au versatu sangele pentru libertatea (neaternarea) vóstra, — me credu indreptatitu a ve cere ajutoriulu pentru armat'a, care trece prin tier'a

acést'a spre a da mana de ajutoriu chinatiloru crestiei de preste Dunare, a caroru nenorocire a atrasu nu numai ocupatiunea (mil'a) Rusiei, ci chiar' a Europei întregi."

Sau luatú ingrigirele de lipsa cá Romani'a se nu fia calcata de ostirile inimice (dusimane) ale Turciei asiedindu-se numeroase armate rusesci si romanesci in locurile marginasie.

Pana acum'a nu sau intemplatú ciocniri mai mari, in urma caror'a se-ar' poté afla puterea armelorú séu mai bene-disu curagiulu si bravur'a cutarei'a ostire; — cu tote acestea ostirile rusesci au strabatutu mai multe mile de locu in lontrulu Turciei, — mai multe cetati turcesci s'au plecatu de buna-voia puterii muscalesci, — unele ostiri turcesci mai mici au trecutú in tabar'a rusésca. —

Imperatulu Turciei este hotaritu a se pune insusi in fruntea ostirilorú s'ale pentru de a lupta inéontr'a ostirilorú muscalesci.

Austro-Ungari'a inca n'au luatú neci o hotarire facia de batali'a acést'a. —

Vomú vedé ce-a mai fi! — Noi suntemu linisciti ca: Pentru noi nu pote fi nemicu mai reu decatu starea in care ne aflamu! — Se audimu de bene! —

Numele Prenumerantiloru

la

„Cartile Sateanului Romanu.“

(Cari au solvit (platita) pretiulu).

M. St. Administratiune a *Tipografiei eredei de Closius* in Sabiiu.
M. St. *Stemate Stematiu* dein Brasiovu, institutulu Burchéz. M. St. *Zosimu Gentiu* dein Ceisiora. St. *Ioanu Chircu* invetiatoriu in Mirésiu lu mare. St. *Teodoru Buzulescu* inv. in Uce'a inferioara. Ds'a *Iosifu Bojenescu* economu in Sistaroveti. Ds'a *Eftimie Deheleanu* economu in Sistaroveti. Preaiub. *Dionisiu Teodoru* scolariu in Secarembu. — DD. *Georgiu Simonc'a*, *Teodoru Ille*, *Ioanu Mor'a*, *Georgiu Perti'a*, *Ioanu Hodisiu*, *Petru Popu*, *Zacharia Costea*, *Michailu Serbanu* si *Ignatiu Berendi*. — Elevi ai Institutului pedagogicu dein Gherl'a, fie-care deosebi cate unu esemplariu.

(Vorú urmá).

Cartea a 6-a va esi in 1 Iunie si de aici incolo va esi regulatu fie-care carte la 1-a di a fie-carei'a lune.